

»Taka je moja domovina. Pozdrav Iv. Grohar.«

(besedilo z razglednice Ivana Groharja z motivom Sorice,
6. maja 1904 Ivanu Cankarju iz Železnikov na Dunaj)

Nova zbirka Ivana Groharja v Loškem muzeju, december 2012

»... Vsaki narod se ceni po višini svoje kulture. To je dejstvo in dejstvo je tudi, da v vrsti činiteljev kulture umetnost ni zadnja, ta se je upoštevala pri vseh kulturnih narodih.

Da pa je umetnost mogoče razvijati in dvigniti na višino, zato morajo biti ugodni pogoji, potrebna je podpora moralna in materialna. Slovenski slikarji in kiparji pridobili smo priznanja v centrih Evrope na Dunaju, Berlinu, Londonu, Varšavi, Sofiji in Belgradu; toda s tem je rešena šele ena točka; naša gmotna stran kaže še vedno vrzelj preko katere prekoračiti je nemogoče brez podpore javnih faktorjev ...«

Ivan Grohar, 29. december 1909

Svoj kratek prispevek o dveh novih zbirkah, posvečenih našima rojakoma, slikarju Ivanu Groharju in pisatelju Ivanu Tavčarju, predvsem pa objavo nagovora ob otvoritvi zbirk, ki ga je imela častna gostja, gledališka igralka Milena Zupančič, sem namensko začela s citiranjem Ivana Groharja, ki me je fasciniral z ostrino, globino in pomensko težo razmišljanja. Prepričana sem, da njegove misli tudi vam zvenijo sveže in presenetljivo znano. Moje mnenje je, da so pravzaprav zelo aktualne, hkrati pa sem zaskrbljena, da problemov in zagat, ki so bili na področju slovenske kulture prisotni že v Groharjevem času, kot sodobna družba še nismo odpravili.

Vemo, da je slikar Ivan Grohar pomemben dejavnik slovenske kulturne zgodovine s konca 19. in začetka 20. stoletja. Tesno je povezan z ozemljem nekdanjega loškega gospostva, »nesmrten« pa je postal s svojimi najboljšimi slikarskimi

Ivan Grohar, *Žetev*, olje/karton, 31,5 x 24,3 cm, Loški muzej Škofja Loka, inv. št. UZ/1138. (foto: Jure Nastran)

deli, naslikanimi v impresionistični maniri, nastalimi prav med njegovim bivanjem v Škofji Loki; gre za znamenito Loko v snegu, Kamnitnik, bujni Štemarski vrt, Macesen in Pomlad.

V okviru tokratne zbirke na ogled postavljamo pomemben del Groharjevega opusa, ki ga hranimo v Loškem muzeju, predstavlja pa ga 14 del iz zgodnejšega obdobja. Ta dela so vezana predvsem na nabožno in portretno tematiko. Grohar je namreč svojo slikarsko pot začel kot slikar sakralnih motivov, portrete pa je upodabljal ves čas svojega ustvarjanja in imajo pomembno mesto v njegovem umetniškem razvoju. Predvsem smo veseli, da javnosti tokrat prvič predstavljamo njegovo doslej neznano delo z motivom dela na polju – *Žetev*. Podobo smo od zasebnika pridobili

v času razstave na temo portretov, z naslovom Moč pogledov, in tako prav z njo zaokrožamo našo škofjeloško zbirko Groharjevih umetnin.

Vzporedno s prenovno Groharjeve sobe smo osvežili tudi zbirko, posvečeno drugemu velikanu slovenske kulture in loškemu rojaku, pisatelju Ivanu Tavčarju. Karizmatični Tavčar je tista posebna občutja in lastnosti, značilne za ljudi, generično izhajajoče s področja tako imenovane Loške krajine, ki jih je njegov soimešnjak Grohar izpovedoval s čopičem, nesmrtno ovekovečil s peresom. Na temelju svoje humanistične filozofske misli se je tako trajno zapisal v zgodovino slovenske literarne ustvarjalnosti, hkrati pa simbolično povzdignil vrline in posebnosti »loške biti« v širšem nacionalnem kontekstu.

Zbirki predstavljata pomembno obogatitev našega muzeja, mesta Škofja Loka in slovenskega kulturnega prostora. V izjemno čast in veselje nam je bilo, da se je našemu vabilu za sodelovanje v sklopu kulturnega programa ob odprtju prenovljenih zbirk prijazno odzvala Milena Zupančič, primadona slovenskega gledališča, ki je zbirki tudi slovesno odprla. Njen nagovor objavljamo v celoti.

»V čast mi je, da bom skupaj z vami med prvimi vstopila v prenovljene prostore stalne zbirke Ivana Groharja in Ivana Tavčarja, v prostore posvečene umetnosti. Umetnost je zatočišče, kjer premagamo vsakdanje tegobe. Tja ne vstopamo zaradi praktičnih ciljev, in vendar nam »umetnost edina«, kot je rekel Goethe, »omogoči doseči vse tisto, kar v stvarnosti človeku življenje odreka«. Skratka: umetnost nam pomaga preživeti. Umetnost je pokrajina nekje vmes med resnico in utvaro, med razumom in čustvom, med fizično in metafizično resničnostjo, med otipljivim in neotipljivim svetom. Umetnost nas ne le bogati (kot po navadi rečemo), ampak nas dela tudi bolj odprte, bolj razmišljujoče, ali če hočete, bolj strpne, bolj etično občutljive.

Ko stojim pred slikarsko mojstrovino, na primer pred Groharjevim »Sejalcem«, »Macesnom«, »Vrbah ob potoku« ali »Škofjo Loko v snegu«, »Cvetočo jablano« ali »Pomladjo«, se v meni naseli posebno vznemirjenje, ki mi godi. Pa ne le zaradi barv, slikarske tehnike, slikarjeve teme – vse to, ta celota mi odpira zgodbe, ki postanejo moje zgodbe: pod nogami začutim zorano zemljo, voham cvetočo jablano, začutim, kako mi voda v potoku hladi roke, občutim mraz in slišim škripanje snega v Škofji Loki, imam pomladansko sonce v očeh. Zgodbe trajajo, čas izgubi pomen, ko stojim pred slikami. Seveda se to zgodi le takrat, ko »slikar ne slika kar vidi, temveč kar čuti in kar sam sebi pravi, da je videl« (Picasso).

Umetnik izraža odnos do svojega časa, velik umetnik se obrača tudi v prihodnost. Francis Fitzgerald Scott je nekoč zapisal: »Avtor mora pisati za mladino svoje generacije, za kritiko prihodnje generacije in za učitelje za vselej.« Zagotovo je Tavčarjevo Cvetje v jeseni za mnoge Slovence – za vselej, za »ves živlene«.

Lahko, da se sliši naduto, smešno pa prav gotovo, če rečem, da ne vem, kaj naj povem o Tavčarju, ker se počutim kot kakšna njegova sorodnica – zaradi Presečnikove Mete seveda. O sorodnikih pa tako ali tako ne znamo nič pame-tnega povedati.

Moj prvi spomin na »Cvetje« seže daleč nazaj. Za 12. rojstni dan mi je mama kupila knjigo Cvetje v jeseni. Drobna knjiga z ilustracijami slikarja Iveta Šubica, še enega rojaka iz Poljanske doline, me je napolnila z velikim nepoznanim vznemirjenjem, nedoločenim hrepenenjem in fantazijo. Takrat še sanjala nisem o tem, da bom nekoč igralka, kaj šele, da bom kdaj koli igrala Presečnikovo Meto. Zagotovo pa takrat še nisem razumela zaključka velike ljubezenske zgodbe. Ostareli Tavčarjev Janez pravi: »Čisto gotovo zahajam vsako leto in večkrat tudi vsak mesec v pogorsko vasico. Moja duša je v pogorju, Meta zame ni umrla! Pred mano živi še vedno v podobi mladosti in devištva. Da sem jo vzel, potrli bi jo bil zakon, potrlo bi jo bilo delo. Vse to bi bilo streslo cvet z njenega telesa, tako pa mi živi dandanes še vedno v tisti cvetlični nežnosti, ki pri ženski tako rada in tako hitro usahne.«

Na koncu bi vas rada (preden vstopimo) opozorila na prošnjo za podporo, ki visi na steni. Ni nastala letos. Napisal jo je Ivan Grohar, 29. decembra 1909, Deželnemu odboru Vojvodine Kranjske v Ljubljani, kjer je med drugim zapisal:

»... vsaki narod se ceni po višini svoje kulture. To je dejstvo in dejstvo je tudi da v vrsti činiteljev kulture umetnost ni zadnja, ta se je upoštevala pri vseh kulturnih narodih. Da pa je umetnost mogoče razvijati in dvigniti na višino, zato morajo biti ugodni pogoji. Potrebna je podpora moralna in materialna. Slovenski slikarji in kiparji pridobili smo priznanja v centrih Evrope na Dunaju, Berlinu, Londonu, Varšavi, Sofiji in Belgradu; toda s tem je rešena šele ena točka; naša gmotna stran kaže še vedno vrzelj preko katere prekoračiti je nemogoče brez podpore javnih faktorjev ...«¹

In čisto za konec bi rada, kot že tolikokrat, ponovila star jutrovski izrek: »Kdor ima dva hlebca kruha, naj en hlebec proda in namesto njega kupi narcisne cvetove, kajti kruh hrani le telo, narcise pa so hrana duše.«

Milena Zupančič je svoj govor napisala na roke. Ko je v zbirki zagledala Groharjev rokopis, je bila vidno presenečena; njen in Groharjev rokopis sta si nadvse podobna.

Dramska igralka Milena Zupančič, ki se je v slovensko kulturo trajno zapisala z likom Presečnikove Mete iz Cvetja v jeseni, v družbi Jane Mlakar in Barbare Sterle Vurnik. (iz fototeke Loškega muzeja)

1 Original hrani: NUK, Rokopisni oddelek, MS 1078, Ivan Grohar, mapa 1, št. 15.